

OPDRAGELSE – ELLER DRØMMEN OM DET PERFEKTE MENNESKE

Af **Lars Qvortrup**
Dekan, DPU

lq@dpu.dk

* "At drage op" – det er vel det, opdragelse handler om. Gennem ydre påvirkning at nå det ypperste med det materiale, der nu engang er forældrenes, lærernes og pædagogernes: Børn, der skal gøres til perfekte mennesker.

Men hvordan drager vi børnene op til det ypperste niveau? Hidtil har vi været henvist til indirekte virkemidler, så barnet kunne optimere sig selv. Men om nogle år kan vi måske gå mere direkte til værks. Vi starter med at sammensætte de rette gener, og hvis projektet alligevel ikke lykkes fuldt ud, må vi følge op med supplerende og modificerende virkemidler: Tandretning, plastiske operationer og transplantater, neural stimulering af kognitive og emotionelle centre, indsættelse af biologiske hukommelseschips og muskelforstærkende mikromaskiner.

De fleste siger instinktivt nej.

Nogle gør det med den begrundelse, at vi må sætte grænser. Vi bør nøjes med at gøre mennesker "normale", siger nogle. Modspørgsmålet lyder: Hvad er kriteriet på det normale? Er det normalt at have modermærker, stritører og skæve tænder? Nej, naturligvis ikke, så det må vi godt rette. Er det normalt at have en IQ på under – ja, hvor skal grænsen sættes? Er det normalt at have arvelige sygdomme? Problemet er, at normalitetsbegrebet er selvregulerende. Vi bestemmer, hvad der er normalt, gennem menneskelig optimering.

Andre gør det med den begrundelse, at det er snyd. Når folk deltager i sportskonkurrencer, må de ikke bruge kunstige virkemidler. De må ikke dope sig, men gerne spise sundt, ikke tage væksthormoner, men gerne vitaminer, ikke indbygge motorer i racercyklen, men gerne gøre den så aerodynamisk som mulig. Når det kommer til stykket, synes også dette argument at tilhøre 'normalitetsargumentet', men her med den tilføjelse, at det normale defineres som det naturlige. Og når atleterne ikke må snyde, må pædagogerne heller ikke. Det er snyd, hvis kineserne en dag sender en hær af børn ud i verden, der med genetiske virkemidler har fået absolut gehør eller kan spille badminton i timevis. Men igen punkterer argumentet sig selv, for hvad er vores svar, hvis de nu gjorde det? Tjah, så ville vi antagelig mene, at situationen var en anden, og så ville vi selv gå i gang.

Et tredje argument er etisk: Øger vi andre menneskers lykke, hvis vi perfektionerer dem? Den enkelte kunne måske godt blive mere tilfreds af at få fjernet skavankerne, men hvad med alle de andre? Ville det være særlig sjovt for dem at skulle gå rundt blandt en hærskare af perfekte medmennesker? Hvad er det, der gør os lykkelige sammen med andre? Er det deres perfektion, eller er det ikke tværtimod alle deres fejl, vi

*"Det perfekte menneske er et menneske,
der har skabt sin egen perfektion."*

elsker? Også her kommer vi sandsynligvis til kort. Jeg er ikke sikker på, at jeg vil undlade at udbedre mine skavanker bare for at gøre andre lykkelige.

Så alle disse tre argumenter er tvivlsomme: Normalitet, snyd og kollektiv lykke synes at ophæve sig selv. Måske drejer det sig ikke om, hvad vi bør, men om hvad vi kan.

Kan vi optimere et andet menneske gennem direkte fysiske, somatiske eller neurale indgreb? Er det ikke tværtimod sådan, at mennesker udvikler sig i reference til sig selv? Mennesker overskrider deres skaberes og opdrageres begrænsninger ved at være selvskabende og selvregulerende. Menneskets vidunderlighed beror på dets evolutionære uforudsigelighed. Netop derfor må opdrageren og underviseren nøjes med indirekte virkemidler, for selv når han eller hun gør sig mest umage, kan resultatet i bedste fald ikke blive bedre end udgangspunktet. Her ligger en helt anden begrundelse for det klassiske opdragelsesparadoks, at man skal forme en anden, så denne anden bliver fri til at forme sig selv. Denne begrundelse er ikke normativ, men funktionel: Resultatet – ikke det enkelte resultat, men summen af resultater – bliver bedre, hvis vi respekterer den kendsgerning, at kun systemer, hvis udvikling sker i reference til sig selv, er evolutionært uforudsigelige.

Det samme argument kan gøres gældende for udviklingen af den sociale kollektivitet. Systemer, hvis enkeltelementer er ens, dvs. systemer med en beskeden variationsbredde, er meget lidt robuste. Samfund, der ikke sætter klare funktionsskel mellem politik, økonomi, videnskab og kunst, synes at udvise en høj performativitet på kort sigt. Men på langt sigt falder de sammen, hvis de rammes på deres livsnerve. Samfund, derimod, med en stor variationsbredde kan synes rodede og uskønne. Men de er ikke blot robuste, de er også i kraft af forskelligheden i stand til at frembringe overraskende resultater. De er i stand til at overskride sig selv.

Det er måske pointen: At den højeste grad af evolutionær perfektion opstår, hvis den, der opdrager, undlader at underkaste sig imperativet om perfektion, men erkender, at opdragelse til selvudvikling til syvende og sidst vil skabe de bedste resultater.